

Yeni Ekonomik Coğrafya ve Türkiye’de İmalat Sanayinin Konsantrasyonu

New Economic Geography and Spatial Concentration of Manufacturing in Turkey

Fatma Doğruel*

Marmara Üniversitesi, İngilizce İktisat Bölümü, Göztepe Kampüsü, Kadıköy, 34722 İstanbul

Firmaların mekansal kararlarını nasıl verdiklerine açıklık getiren ilk görüşler Alfred Marshall tarafından verildi. Marshall ([1890]1920: Bölüm 10) yol açıcı bu çalışmasında sanayilerin coğrafik dağılımını etkileyen arz ve talep yönlü ‘o döneme göre modern’ güçlerin her ikisini birden kitabında tartıştı. Burada temel kavram dışsallıktı. Çünkü bir endüstrinin/firmanın belli bir yerde kurulma kararını etkileyen önemli faktörlerden biri, o yerde bulunmaktan sağlayacağı o firmaya ya endüstriye maliyeti olmayan getirilerdir. Bu getiriler, genelleştirilmiş bir tanımla, dışsallık olarak adlandırılır. Ancak, bu kavram mekansal yığın/yığınlama (agglomeration) ve küme/kümelenme (cluster) kavramlarının günümüzde kullandığımız içeriği ile yorumlanması için yeterli değildir. İktisatçılar, kavramları ve varsayımlarını modelleştirmeden tartışmak istemezler ve modellerin matematiksel güçlükleri vardır. Marshall’ın karkısı endüstrilerin/firmaların belli bir alanda konsantrasyonu konusunda önemli bir katkı yapmış olmakla birlikte iktisadi modellerde kullanılabilir değildi. Modelleme Paul Krugman tarafından yapıldı. Yaklaşık yirmi yıl önce Krugman (1991) ekonomik aktivitelerin belli bir alandan yığılmasını bir genel denge modeli ile açıklayarak bu alandaki literatüre yeni bir yön verdi. Şüphesiz, mekan kavramı Marshall’dan ve Krugman’ın katkısının olduğu 1991 yılına kadar geçen bir asırlık süre içinde çok sayıda araştırmacı tarafından tartışıldı. Ancak, neoklasik teori Paul Krugman’ın katkısına kadar mekan kavramını formel biçimde modelleri içine alamadı.

Yeni ekonomik coğrafya alanın getirdiği açılımların yarattığı cazibe bu alandaki akademik çalışmalarda bir patlama yarattı. Bu alandaki çalışmaların temel özelliği ise disiplinlerarası olmasıdır. İktisatçılar, işletmeciler, coğrafyacılar, politik bilimciler, planlamacılar ve sosyal bilimin diğer alanlarından araştırmacıların katkıları ile sanayinin mekansal kararlarının nasıl oluştuğu çok geniş bir yelpazede tartışıldı ve tartışılmaya devam ediyor. Bu tartışmalarda her bilim dalı kendi yaklaşımlarını (kavram ve yöntem) kullanmaktadır. Bu da bazen tartışmalarda kavram karışıklıklarına da yol açabilmektedir. İktisat içinde incelenirken mekansal konsantrasyon gerek ülke büyümesi gerekse bölgesel büyüme ve bölgesel farklılıkların bir kaynağı olması bakımından da önemlidir. Sanayinin konsantrasyonu ekonomik büyüme, bölgesel ekonomi ve kentsel ekonomi gibi alanlarla da yakın ilişki içindedir. Bu çerçevede, Fujita ve Thisse (2009) tarafından kapsamlı biçimde tartışılmaktadır. Ayrıca, kentsel oluşumların yığın (agglomeration) ile etkileşimi de literatürde yer alan önemli tartışmalardan biridir (bu konuda Glaeser ve Gottlieb (2009) iyi bir örnektir).

Yeni ekonomik coğrafyadaki bu gelişmeler, küreselleşmenin hızlanması ile sanayi üretiminin ulusal ve uluslararası düzeyde yer değiştirmesinin dinamiklerini anlamak konusunda yeni fırsatlar sunmaktadır. Küreselleşmenin hızlanması ve sanayinin küresel hareketinin sonuçları özellikle orta gelirli ülkelerde sanayinin mekansal yoğunlaşmasına katkıda bulundu. Bu süreç aynı zamanda sanayinin ülke içindeki dağılımına da etkiledi. Örneğin, küreselleşmenin hızlandığı 1990’lı yıllarda bir orta gelirli ülke olan Türkiye sanayinde de önemli değişimler oldu. Bu çalışma, yeni ekonomik coğrafya yaklaşımının kavramlarını kullanarak Türkiye’de sanayinin mekansal konsantrasyonunu ve zaman içinde bu konsantrasyonda bir kayma olup olmadığını tartışmayı hedefleyecektir. Bu soru ile

* İletişim yazarı: F. Doğruel, e-posta: fatma.dogruel@marmara.edu.tr

çalışma dolaylı olarak, sanayideki yerleşim kaymaları ve Türkiye’de bölgesel farklılıkların ilişkisini incelemeyi de hedeflemektedir. Ampirik değerlendirmeler sanayi politikalarının önemli bir değişime uğradığı 1980 sonrasına odaklanacaktır.

Referanslar

- Fujita, M. ve Thisse, J-F. (2009) “New Economic Geography: An appraisal on the occasion of Paul Krugman's 2008 Nobel Prize in Economic Sciences” *Regional Science and Urban Economics*, Volume 39, Issue 2, pp. 109-119.
- Glaeser, E. L. ve Gottlieb, J.D. (2009) “The Wealth of Cities: Agglomeration Economies and Spatial Equilibrium in the United States” *Journal of Economic Literature*, 47:4, pp. 983–1028.
- Krugman, P. (1991) “Increasing Returns and Economic Geography” *The Journal of Political Economy*, Vol. 99, No. 3, pp. 483-499.
- Marshall, A. ([1890] 1920). *Principles of Economics*. Macmillan and Co., Ltd, London. [Online] available from <http://www.econlib.org/library/Marshall/marP24.html>; accessed 12 October 2008 [Book IV, Chapter X, Industrial Organization, Continued. The Concentration of Specialized Industries in Particular Localities.]